

Kriminalisering av sexarbeid gir mer hivsmitte

Flere studier tyder på at kriminalisering av sexarbeid fører til økt hivsmitte. Det er bred internasjonal enighet om at avkriminalisering av sexarbeid bidrar til bekjempelsen av hivsmitte. I Norge føres en ideologisk debatt som neglisjerer sexarbeidernes helse.

«Espen» er en mann i 20-årene som selger seksuelle tjenester til andre menn i det sentrale østlandsområdet. Han er en del av et arbeidskollektiv bestående av flere mannlige sexarbeidere. De arbeider sammen i en tilnærmet flat struktur og samarbeider om kundeformidling og sexsalg. For Prostituertes interesseorganisasjon i Norge (PION) er Espen en nøkkelperson. Han henter kondomer hos oss og distribuerer disse til sine kolleger. Han videreformidler informasjon om hvor de unge mennene kan teste seg for seksuelt overførbare infeksjoner. I tillegg informerer han dem om hvor de skal henvende seg hvis de trenger juridisk rådgivning og hjelp.

Vold øker risiko for hivsmitte (1), men arbeidsfellesskap reduserer risikoen for vold (2). Espen lar kolleger jobbe sammen med ham i hans leilighet. Prisen han betaler, er at han kan siktes for hallikvirksomhet. I henhold til straffelovens § 315 om hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon («hallikparagrafen»), kan den som eier eller leier lokalene nemlig dømmes for å tilrettelegge for andres prostitusjon.

Hivsmitte

Sexarbeidere er mer utsatt for hivsmitte enn den øvrige befolkningen. Forekomsten av hivsmitte blant sexarbeidere varierer mellom ulike land, blant annet på grunn av ulike sosiale, politiske, økonomiske og kulturelle faktorer (1, 3). Er det en sammenheng mellom kriminalisering av sexarbeid og forekomst av hivsmitte? Europeiske land som har kriminalisert hele sexmarkedet, det vil si kjøp og salg av sex samt organisering av sexsalg, har høyest forekomst av hivsmitte blant sexarbeiderne. Land der sexarbeid er delvis legalisert, har lavere forekomst (3). Dette kan innebære at organisering (hallikvirksomhet) er forbudt, men at kjøp og salg per se er lov. Eller at salg av sex er lov, men ikke kjøp. Tyskland har lavest hivforekomst blant sexarbeidere i Europa. Tyskland, som har legalisert både kjøp og salg av sex samt organisert sexsalg (hallikvirksomhet), har lavere hivprevalens enn Norge og Sverige, hvor vi har sexkjøpsloven (3). Den norske sexkjøpsloven (straffelovens § 316 Kjøp av seksuelle tjenester fra voksne) gjør det forbudt å kjøpe sex, men lovlig å selge seksuelle tjenester.

Det er likevel uklart hva som utgjør de kausale mekanismene i forholdet mellom lovverket og hivforekomsten. Reliable og representative populasjonsdata er vanskelig å innhente. Dessuten benytter ulike land

forskjellige metoder for datainnsamling (3). Tyskland er det eneste landet i studien som har legalisert kjøp og salg av sex samt bordellvirksomhet. Det gjør at man skal være forsiktig med å konkludere for sterkt, siden dataene ikke er umiddelbart overførbare til andre land (3). Like fullt er kriminalisering

«Skadereduksjon er en arbeidsmetode hvor man ser bort fra om man liker et fenomen eller ikke»

– sett fra et folkehelseperspektiv, der forebygging av hivsmitte er ønskelig – blitt kritisert for å bidra til økt hivsmitte (3). Dette bygger opp under kritikken om at selv om sexarbeidere ikke er kriminalisert på papiret i Norge, er det likevel sexarbeideren som rammes av kundekriminaliseringen.

Avkriminalisering

Verdens helseorganisasjon, UNAIDS, og FNs utviklingsprogram UNDP, argumenterer alle for avkriminalisering av sexarbeid som et ledd i det hivforebyggende arbeidet (1). Tidsskriftet *The Lancet* lanserte i juli 2014 et eget temanummer om sexarbeid og hivsmitte med anbefalinger på lederplass om å avkriminalisere prostitusjon (4). Det er altså bred internasjonal enighet om at kriminalisering av sexarbeid øker risikoen for hivsmitte, men i Norge er debatten fraværende. Det var ikke et tema i forkant, under eller i etterkant av innføringen av sexkjøpsloven som trådte i kraft 1. januar 2009. Det er forstemmende all den tid både evalueringen av sexkjøpsloven, utført av Vista Analyse (5), og rapporten til Amnesty International om kriminalisering av sexarbeid i Norge (6), dokumenterer at politiet konfiskerer ubrukte kondomer til bruk som bevismateriale på sexkjøp og -salg.

Sexarbeidere i både lav- og høyinntektsland forteller at kriminaliseringen gjør at forhandlingene med kundene skjer forttere, på grunn av frykten for arrestasjoner (1). Studier tyder på at i kriminaliserte omgivelser øker risikoen for fysisk og seksuell vold på arbeidsplassen, og at kriminalisering av hele eller deler av sexmarkedet bygger opp under stigma, leder til ekskludering av sex-

arbeidere, øker økonomisk usikkerhet og bidrar til fattigdom (1, 3). Dette gjelder også lover som brukes for aktivt å presse sexarbeiderne fra leiligheter til gaten, slike som hallikbestemmelsen (1). Sexarbeidere blir skjøvet over til mer utrygge områder og inn i isolasjon. Det igjen kan medføre redusert kondombruk og økt risiko for hivsmitte (1). At kondomer konfiskeres av politiet er et av de største hindrene mot forebygging av hivsmitte blant kvinner som selger sex. Sexarbeidere vegrer seg mot å bruke kondomer (av frykt for at kondomene skal brukes mot dem som bevismateriale), og det svekker kvinnes forhandlingsmuligheter mot kunden (1, 3).

Der sexarbeiderne forteller at de har god tilgang til kondomer, hivmedisiner og testing for seksuelt overførbare infeksjoner, ser man også økt kondombruk og større kvalitet på kondomene som distribueres. Kondomutdeling, tilgang til hivmedisiner og tilgang til testing for seksuelt overførbare infeksjoner har likevel begrenset effekt, siden kriminalisering kan forhindre sexarbeidere fra å få tilgang til andre helse-tjenester (1).

Skadereduksjon

Svenske myndigheter anser utdeling av kondomer til sexarbeidere som å oppmuntre til sexsalg (7). Prosjektet i Norge er blitt angrepet for at de ikke krever at brukerne må slutte med sexsalg i bytte mot helsetjenester (8). Etter min mening må vi slutte å snakke om hvordan vi skulle ønske at verden var, og heller konsentrere oss om å gjøre den best mulig – gitt de faktiske realitetene.

Skadereduksjon er en arbeidsmetode hvor man ser bort fra om man liker et fenomen eller ikke, og heller retter oppmerksomheten mot hvilke tiltak som gir best mulig helsefremmende effekt. Et viktig prinsipp er å møte gruppene man jobber opp mot, der de er. At sexarbeiderne organiserer seg er viktig for å bekjempe hivsmitte og er blitt knyttet opp mot økt bruk av kondom og lavere prevalens av seksuelt overførbare infeksjoner (1).

Espen risikerer daglig å bli tiltalt som hallik, fordi han selger sex på en måte som reduserer han og hans kollegers risiko for å bli utsatt for vold og trolig hivsmitte. Espens situasjon er et eksempel på hvordan kriminalisering av sexbransjen fort blir et angrep på skadereduksjon som prinsipp og arbeidsmetode, og dermed også en barriere mot effektivt hivforebyggende arbeid.

*Espen er et fiktivt navn av hensyn til anonymiteten.
Espen har gitt samtykke til at artikkelen publiseres.*

Andrés Lekanger

andres_lekanger@yahoo.no

Andrés Lekanger (f. 1986) er feltarbeider i Prostitueres interesseorganisasjon i Norge (PION). Han er tidligere styremedlem i interesseorganisasjonen Hiv Norge.

Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Litteratur

1. Shannon K, Strathdee SA, Goldenberg SM et al. Global epidemiology of HIV among female sex workers: influence of structural determinants. *Lancet* 2015; 385: 55–71.
2. Skilbrei M. Når sex er arbeid. Oslo: Pax forlag, 1998.
3. Reeves A, Steele S, Stuckler D et al. National sex work policy and HIV prevalence among sex workers: an ecological regression analysis of 27 European countries. *Lancet HIV* 2017; 4: e134–40.
4. Das P, Horton R. Bringing sex workers to the centre of the HIV response. *Lancet* 2015; 385: 3–4.
5. Rasmussen I, Strøm S, Sverdrup S et al. Evaluering av forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester. Vista analyse – Rapport 2014/30. <https://vista-analyse.no/no/publikasjoner/evaluering-av-forbudet-mot-kjop-av-seksuelle-tjenester/> [27.2.2017].
6. Amnesty International. The human cost of 'crushing' the market: criminalization of sex work in Norway. 2016. https://amnestyusa.org/sites/default/files/norway_report_-_sex_workers_rights_-_embargoed_-_final.pdf [21.2.2017].
7. Hynes M. Sex work, and the law in South Africa, Sweden and New Zealand: an evidence based argument for decriminalization. *The Journal of Global Health* 2015. <http://ghjournal.org/sex-work-and-the-law-in-south-africa-sweden-and-new-zealand-an-evidence-based-argument-for-decriminalization/> [21.2.2017].
8. Helth H. På villspor. *Dagbladet* 8.3.2012. <http://dagbladet.no/kultur/paring-villspor/63394659> [27.2.2017].

*Mottatt 22.2. 2017 og godkjent 27.2. 2017. Redaktør:
Ketil Slagstad.*

Publisert først på nett.